

6. Report of the Konstantinograd District Zemstvo Council for the 20th regular Konstantinograd District Zemstvo Assembly for 1883 year. (1884). Poltava (in Rus.).

7. Code of Regulations of Poltava Province Zemstvo Assembly, opened on September 19, 1865. (1865). Poltava: Printing-house of Provincial board (in Rus.).

8. Sbornik Khersonskogo zemstva (Collection of Kherson Zemstvo). (1887, May), 5. Kherson: Printing-house of N. O. Vashchenko (in Rus.).

УДК 342.5»05/06»(5-191.2+571)

Сацький П. В. *

кандидат історичних наук, доцент
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
Київ, Україна. pavangard@i.ua

ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ДЕРЖАВАХ ТЮРКІВ РАНЬОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Анотація. Досліджуються основні принципи організації системи державної влади і правоохоронної діяльності в давніх тюркських державах Євразії. Виявлено, що відповідно до специфіки номадичної державності ранньосередньовічних тюрків, правоохоронна і військова діяльність в межах суспільства були поєднані інституційно і взаємодоповнювали одна одну. Відповідно до чинника ключової ролі війни для забезпечення племен і держави тюрків необхідними ресурсами, правоохоронна діяльність також мала на меті мобілізацію ресурсів в умовах війни.

Ключові слова: стародавні тюркські держави, система державної влади, правоохоронна діяльність.

Аннотация. Исследуются основные принципы организации системы государственной власти и правоохранной деятельности в давних тюркских государствах Евразии. Определено, что в соответствии со спецификой номадической государственности раннесредневековых тюрков, правоохранная и военная деятельность в обществе были объединены институционно и взаимодополняли друг друга. Соответственно фактору ключевой роли войны для обеспечения племен и государства тюрков необходимыми ресурсами, правоохранная деятельность также была нацелена на мобилизацию ресурсов в условиях войны.

Ключевые слова: древние тюркские государства, система государственной власти, правоохранительная деятельность.

Abstract. Main principles of organization of the system of state power and law safeguarding activity in ancient Turk states of Eurasia are studied. It is revealed, that according to specific features of nomad statehood of Turks during the early period of Middle Ages law safeguarding and military activities within society were united organizationally and inter-conditioned one another. So far economic policy of Turks leaders — Kahans and their top administrators — was focused on providing tribes fellows by pastures and water resources by the means of war, all aspects of social and public life of ancient Turk states were militarized. This tendency was dealt also with law safeguarding activity, which had to guarantee loyalty of society members to the state and its policy, efficiency of state institutions, the authority of the state and its administration. With due regard to the factor of prevailing role of wars for ensuring tribes and state of ancient Turks by necessary resources, law safeguarding activity was also oriented at organization of the process of mobilization of resources under conditions of war.

Key words: ancient Turk states, system of state power, law safeguarding activity.

Постановка проблеми. Основою державотворення завжди були механізми забезпечення державного впливу й регулювання соціальних процесів. Правова система є гарантом існування державного механізму, а тому держава має забезпечувати надійне функціонування правової системи й мати власний правоохоронний

* Satskyi P. V., Ph.D. in history, associate professor, Kyiv national economic university named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine. pavangard@i.ua

Principles of organization and realization of law safeguarding activities in the states of turks under early period of middle ages

механізм. Тюркські держави раннього Середньовіччя не були винятком, не зважаючи на їхню специфічну номадичну форму державності. Отже звернення до проблеми правоохоронної діяльності в державах тюрків може надати додаткову інформацію про систему організації влади і її дієве функціонування.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій □. Суспільство та державність ранньосередньовічних тюрків, починаючи від Тюркського каганату (552-603 рр.) і включаючи його наступників — Західно та Східнотюркський каганати, а також Другий Східнотюркський каганат, мало висвітлені в джерелах і тому на сьогодні є дослідженими фрагментарно. Зокрема, система забезпечення правопорядку у ранньосередньовічних тюрків взагалі є недослідженим аспектом функціонування їх державності. Окремі аспекти державотворення давніх тюрків вивчалися дослідниками-тюркологами, зокрема, В. Бартольдом[1], А. Бернштамом[2], П. Меліоранським[3], С. Кляшторним[4], Садрі Максуді Арсалом[5] та іншими. Але виокремити і реконструювати систему правоохоронної діяльності допоки здійснено не було.

Метою статті є аналіз системи правоохоронної діяльності у давніх тюрків та її інституційного забезпечення на етапі раннього середньовіччя..

Основні результати дослідження. Розглядаючи проблему правоохоронної діяльності у давніх тюрків, слід визначити її головну функцію, яка полягала у забезпеченні соціальної стабільності, дотримання законності й порядку та непорушності пануючого соціально-правового устрою і стійкий характер правового поля відповідної держави. Тобто, правоохоронні інституції мають запобігати і протидіяти спробам руйнування пануючого правового поля та підтримувати його стабільність і непорушність.

Досліджуючи правоохоронну діяльність держави у ранньосередньовічних тюрків, необхідно звернути увагу на особливості господарського типу, який панував у їхньому суспільстві. Джерела вказують, що для них був характерний єдиний господарський тип — кочове скотарство. Хоча, Н. Бічурін на основі китайських хронік говорить про походження тюрків із Алтайських гір, де вони займалися ковальством, зокрема, були васалами жужанів і постачали їх виробами з заліза [6, с. 221]. Лише після військової перемоги над жужанами тюрки стають володарями Степу і переходять до кочового скотарства. Різкий перехід від гірських умов життя до кочового скотарства неможливий протягом кількох десятиліть, на що слушно звернув увагу видатний тюрколог В. Радлов [1, с. 29-30], а тому, відповідно, під тюрками, які вийшли з-під контролю жужанів і стали володарями Степу, слід розуміти воєнізовану дружину, очолювану шадом (ватажком).

Про дружину як інструмент державотворення говорять тюркські рунічні написи, зокрема, стела Кюль-Тегіна і Тоньюкука. У цих джерелах вказується, що державне утворення-племінний союз (Ель) тюрків починає формуватися із певної кількості дружинників, об'єднаних шадом [7, с. 19; 8, с. 37; 3, с. 66-67]. Далі, дружина здійснює військові операції проти існуючих племінних союзів і народів, які їх мали, тобто, проти держав. Стела Кюль-Тегіна подає інформацію, що ті, хто мали племінні союзи, були їх позбавлені, а також були позбавлені своїх каганів [7, с. 20; 8, с. 38; 3, с. 68]. Отже, дружина тюркського шада позбавляла підкорені нею народи їх суверенітету і державницького статусу й встановлювала над ними свій суверенітет. Так, тюркський каган призначав над народами шадів, тобто, ватажків загонів [7, с. 20; 8, с. 38; 3, с. 67]. Стела також говорить про прагнення тюрків «впорядковувати» певні території, призначаючи своїх володарів над народами, які на них проживали [7, с. 21-22; 8, с. 39; 3, с. 68-69].

Отже особливістю формування суспільних відносин тюрків на початковому етапі створення їхнього Елю здійснювалося через повалення політичного устрою інших народів і насадження їм своєї влади. Завдяки відповідній політиці відбувалася ліквідація пануючого до того устрою інших племен, зокрема, у частині зміни правлячої династії, яка насаджувалася із роду тюркського кагана. Відповідно, під впоряд-

дкуванням певної території тюрками слід розуміти заміну інституцій, які забезпечували сталість й ефективність правового поля народів захоплених територій.

Отже, окреслюється така картина становлення тюркської державності: спочатку відбувалося формування племінного союзу силами воєнізованої ватаги, яка підкорювала народи, усуваючи попередню структуру, що була державотворчою основою інших народів і ставила на місце попередньої структури свою [1, с. 22—23]. Підкорені народи проживали в степах, і їхнім основним заняттям було кочове скотарство. Різкий перехід тюрків із гірського масиву в степовий міг бути цілковито природним, оскільки вони переходили як військова сила, а не господарська організація і, тим більше, що для гірських масивів було характерним також кочове скотарство. Але не горизонтальне, як у степах, а вертикальне, коли перекочівки здійснювалися сезонно на різні гірські висоти.

Горизонтальне скотарство постало із вертикального, про що свідчить наявність основних видів худоби, яку культивували номади степів у дикому вигляді лише в гірських масивах [9, с. 279]. Тому контроль над господарством степових номадів з тюркської ватаги був цілковито можливий. Відповідно, тюрками було взято під контроль народи зі єдиним господарським типом — кочовим скотарством, причому із сталими традиціями державотворення, які панували за попередників тюрків, тих самих жужанів. Так, традиції були ключовим фактором, який регулював та регламентував правове поле ранньосередньовічної державності тюрків. Контрольні функції мали виконувати тюркські шади та встановлені ханом володарі.

Зазначене не може розглядатися в контексті політики ханів, спрямованої на придушення заколотів, оскільки ці дії були пов'язані із виступами призначених ханом володарів над підкореними народами. Відповідно, у даному разі маємо справу із міжособними війнами. На жаль, тюркські й китайські джерела присвячено здебільшого політичній історії тюрків і мало йдеться в них про соціально-правові аспекти їх життя. Тим не менш, джерела дають доволі розлогу інформацію про систему управління племінним союзом, утвореним тюркським ханом і систему забезпечення сталості й ефективності правового поля, в якому племінний союз (Ель) функціонував.

Тюркські джерела свідчать, що у хана були посадові особи — буюруки і тархани, призначені для реалізації управлінських функцій в його державі. При цьому, тархани отримували відповідні титули вже будучи правителями над народами. Також згадуються такі посадовці як шади і ябгу. Як свідчать джерела, тюркська держава і хан не втручалися у процес організації господарського життя підвладних народів, зберігаючи доволі високий рівень господарського самоуправління. Водночас стела Кюль-Тегіна каже про впорядкування життя народів, отже, тюркський хан певною мірою забезпечував організацію життя підкорених народів [7, с. 22; 8, с. 39; 3, с. 69].

Отже, призначені ханом посадовці мали виконувати функції нагляду за дотриманням традицій і звичаїв, які, вочевидь, не було ніде зафіксовано, і джерела свідчать про домінування у давніх тюрків норм звичаєвого права. У даному контексті можна припустити, що у давніх тюрків була традиція, коли володар, у даному разі хан, призначав посадовця, який виконував одночасно функції нагляду, фактично прокурорські, судді, а також правоохоронні. Прикладів такого поєднання функцій в одній особі в історії маємо багато. Саме із такими функціями здебільшого починалися намістики над підкореними народами, оскільки сам факт підкорення народу відбувався в умовах розбалансування в його середовищі соціально-політичної ситуації. Так, той хто підкорив даний народ, брав на себе функції впорядкування соціально-політичних відносин у його середовищі. На даний висновок нашітовхують здебільшого непрямі факти, зокрема те, що володарями над підкореними народами тюркські кагани призначали представників цих (підкорених) народів, керуючись, безумовно, знанням ними традицій даного народу, що мало забезпечувати уникнення заколотів.

Сучасні дослідження номадизму також дають дані, що у їхніх племінних союзів було поєднано в особі призначеного ханом посадовця функції нагляду, суду і правоохоронні. Власне, призначена ханом посадова особа повинна була здійснювати нагляд від імені хана і за дотриманням принципів лояльності ханові на відміну від значно ширших прокурорських функцій на сьогодні, коли прокурор здійснює нагляд за дотриманням законності не лише в інтересах держави. Виконання суддівських функцій володарем делегувалося призначеному ним представникові за умови нагальної потреби в арбітрі у підкореному народі, якого той міг і часто втрачав у разі отримання поразки у війні. І, врешті, правоохоронні функції також було найзручніше виконувати призначеній ханом особі, яка мала для цього власну дружину.

Делегування судових функцій у соціальному організмі особі «зі сторони», яка, крім можливостей їх здійснення могла забезпечувати і їх виконання, було в період Середньовіччя доволі поширеним явищем. Причиною його поширення був передовсім за все статус відстороненості такої особи. Крім того, оскільки в спільноті номадів усіх було пов'язано родинними зв'язками і кровною помстою, то забезпечення виконання судових і арбітражних рішень представником зі сторони було доцільним кроком — зняттям із представників народу функцій, у результаті виконання яких можна було отримати ненависть «зі сторони» співплемінників і родичів.

Зазначена посадова особа мала доволі значну самостійність від хана, оскільки могла навіть влаштувати проти нього заколоти, які доволі часто і відбувалися [7, с. 21; 8, с. 38; 3, с. 68]. Щоправда, потребує вивчення питання, чи всі вказані у джерелах посадові особи мали можливість виконувати свої повноваження автономно. Наприклад, буюруки («приказні») згадуються винятково поряд із ханом [7, с. 21; 8, с. 38; 3, с. 68], тоді як беки — особи, за якими тюркським ханом було визнано каганське достоїнство, згадуються як доволі автономні правителі [10, с. 36]. Але, водночас, як вказує нам стела Кюль-Тегіна, буюруки були головною опорою влади хана, і від їхньої мудрості залежало існування держави [7, с. 17; 8, с. 36; 3, с. 64—65]. Недарма поняття буюруки дослідником тюркських рунічних текстів С. Маловим перекладається як «приказні» [8, с. 33].

Одночасно згадок про те, що б буюруки здійснювали управління справами підкорених народів, не зустрічається. Здебільшого вони виступають як посадовці при ханові, а управління народами здійснюють «кагани» [7, с. 24; 8, с. 38; 3, с. 71], беки [10, с. 91], шади [7, с. 20; 8, с. 38; 3, с. 67], тархани. При цьому тархани згадуються як правителі певного народу [10, с. 165]. Поняття шад у тексті стели Тоньюкука вживається у значенні воєначальника, командира дружини [11, с. 65]. Тому вживання поняття призначити шада над народом, який визнав над собою владу тюркського хана, може мати щонайменше два значення. Перше, посадову особу, яка була відповідальною за мобілізацію військових ресурсів з числа відповідного народу, а, друге, як особа, що була командиром дружини. У першому випадку шад мав здійснювати облік і контроль наявних ресурсів підвладного народу і мати відповідні повноваження. У другому випадку шад повинен був, фактично, виконувати поліцейські функції серед ввіреного йому народу.

Як засвідчує напис Тоньюкука, на етапі формування тюркського племінного союзу майбутній каган виступав у ролі шада, командуючи загonom дружинників, які пішли за ним із власної волі [11, с. 65]. Тобто каганом він мав стати лише тоді, коли дружинниками буде взято під владу якийсь народ. Відповідно, як бачимо, на етапі творення державності дружина під командуванням шада брала на себе функцію поліцейського контролю над народом і лише після цього шад ставав каганом. Поняття каган А. Бернштам асоціює в результаті філологічного аналізу із поняттям «збирач» [2, с. 100]. Тобто каганом особа ставала тоді, коли успішно збирала під свою владу народи. Відповідно, поліцейська влада над народом і вій-

ськова влада, тобто функція щодо захисту народу від посягань інших володарів, поєднувалися в особі каганської влади. Самого ж родича кагана, який призначався шадом над народом, супроводжувала його особиста дружина, яка, як вказують джерела, була вірною лише йому, і за допомогою якої він упорядковував підкорений народ [7, с. 23—24; 8, с. 39—40; 3, с. 70—71]. Отже, шад мав для наповнення своєї влади над народом реальним змістом дружину, яка приводила відповідний народ до покори. Поліцейська діяльність шада і його дружини майже не висвітлюється в джерелах, тоді як про військові функції даної особи і його підлеглих говорить у деталізованій формі. Причиною тут, вочевидь було само призначення стел для увічнення військових подвигів, а тому поліцейська діяльність заступалась військовою.

Слід звернути увагу на особливості другого варіанта визначення функцій шада. Так, для мобілізації ресурсів підвладного народу йому необхідно було встановити основи організації, а для цього потрібен був інструментарій у вигляді дружини. Отже, друга версія функцій шада не тільки не відкидає першої, а, навпаки, є її логічним доповненням. З іншого боку, постійні свідчення рунічних написів про повстання підвладних народів проти тюркського хана засвідчують їхню значну військову автономію. Вони мали можливість комплектувати власні військові одиниці за принципом належності їх учасників до відповідного народу. Крім того, С. Толстов у своїй статті доводить наявність у тюрків, поряд з дружиною хана, племінної дружини, яка здійснювала захист окремих племен від зовнішніх посягань і комплектувалася із числа членів відповідного племені [12, с. 75—76]. Отже, призначений шад повинен був встановити свій контроль над племінною дружиною та тримати її в рамках своєї політики. Водночас, як вказує стела Кюль-Тегіна, шад мав можливість і мобілізувати таку племінну дружину. Принаймні вона періодично виступала військовою опорою політики шада у разі потреби брати участь у війні на боці хана. Тому шадів можна розглядати як посадовців, які здійснювали і правоохоронну функцію.

Цікавою є посада тархана, джерелом якої була влада хана, і від хана вони отримували свої титули. Єнісейські написи вказують, що достоїнство тархана особа отримувала за добру службу, причому не лише військовою, а й адміністративною [10, с. 165].

Зрештою, кагани, достоїнство яких визнавалося тюркським ханом щодо себе і підвладного народу, робило кагана таким, що він за своїм статусом міг розбудувати систему інституційного забезпечення своєї влади над підкореним йому народом у відповідності із забезпеченням своєї влади тюркським каганом. Тобто він міг мати своїх власних буюруків і беків, які знищувалися разом із каганом у разі його заколоту проти тюркського хана [7, с. 21; 8, с. 38; 3, с. 68]. Стела Кюль-Тегіна говорить про позбавлення у підкорених народів влади їх каганів, що означало втрату цими народами їх суверенітету. А подальша фраза — про ставлення на коліна підвладних народів — є свідченням запровадження над цими народами прямого ханського правління. Відповідно, щодо цих народів хан призначав своїх посадових осіб, які називаються у джерелах шадами і ябгу [7, с. 20; 8, с. 38; 3, с. 67]. Отже, підвладна особа, якій залишалось каганське достоїнство, мала значно більше автономії, ніж призначений ханом посадовець. Тому правоохоронна діяльність визначалась саме особою, яка мала ханське достоїнство, і повинна була здійснюватися згідно з традиціями відповідного народу.

Висновки. Правоохоронна діяльність у тюркських номадичних державах раннього Середньовіччя спрямовувалася на забезпечення повного підкорення підвладних народів каганові. Військові інституції повністю дублювали правоохоронні, оскільки як мобілізаційні заходи для війни, так і заходи підтримання правопорядку серед підвладних народів покладалися на призначених ханом посадовців. Відповідно, вони здійснювали мобілізацію своєї дружини з метою не лише захисту підвладних їм народів від зовнішніх посягань, а й для підтримання в їхньому се-

редовищі правопорядку. Оскільки ідеологічною основою влади кагана були традиції тюркського суспільства, то головною метою поліцейської діяльності в тюркських державах був захист цих традицій дружиною кагана. Крім того, підвладні каганові народи мали автономне становище, оскільки ними здійснювали управління призначені каганом посадовці на родинних засадах чи на засадах особистої довіри. Необхідно зазначити, що всі кочові народи мали господарську автономію, яка виходила з природи організації кочового скотарства, тому постійно зберігалися економічні підвалини для сепаратизму. А дружина кагана мала паралельно із захистом Елю (племінного союзу) від зовнішніх посягань забезпечувати лояльність підкорених народів політиці кагана.

Вивчення досвіду організації правоохоронної діяльності у ранньосередньовічних тюрків відкриває можливості дослідження й аналізу процесу реалізації теоретичних засад правоохоронної діяльності на практиці на етапі формування у суспільства потреби в забезпеченні правопорядку окремою інституцією. Крім того, досвід організації правоохоронної діяльності давніх тюрків є цінним для вироблення оптимальної моделі співіснування влади і самоврядування у частині забезпечення правопорядку в суспільстві на всіх рівнях його організації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бартольд В. В. Двенадцать лекций по истории турецких народов Средней Азии // Бартольд В. В. Сочинения в 9 т. — М.: Наука, 1968. — Т. 5: Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов. — 759 с.
2. Бернштам А. Социально-экономический строй орхон-енисейских тюрков VI—VIII. Восточно-тюркский каганат и кыркызы / А. Бернштам. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1946. — 208 с.
3. Мелиоранский П. М. Памятник в честь Кюль-Тегина с двумя таблицами надписей / П. М. Мелиоранский. — СПб.: Тип. Императорской Академии наук, 1899. — 144 с.
4. Кляшторный С. Памятники древнетюркской письменности и этнокультурная история Центральной Азии / С. Кляшторный. — СПб.: Наука, 2006. — 591 с.
5. Садри Максуди Арсал Тюркская история и право / Садри Максуди Арсал. — Казань: Фэн, 2002. — 412 с.
6. Бичурин Н. Я. (Иакинф) Собрание сведений о народах, обитавших в Средней Азии в древние времена в 3 т. / Н. Я. Бичурин. — М.-Л.: Изд-во АН СССР., 1950. — Т. 1.— 381 с.
7. Радловъ В. В. Сборникъ трудовъ орхонской экспедиции. IV: Древне-тюркские памятники в Кошо-Цайдам / В. В. Радловъ, П. М. Мелиоранский. — СПб., 1897. — 33 с.
8. Памятник в честь Кюль-Тегина // Малов С. Е. Памятники древнетюркской письменности. Тексты и исследования. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1951. — 452 с.
9. Абдурахманов Г. М. Основы зоологии и зоогеографии / Г. М. Абдурахманов, И. К. Лопатин, Ш. И. Исмаилов. — М.: Академия, 2001. — 496 с.
10. Кормушин И. В. Тюркские енисейские эпитафии. Грамматика. Текстология / И. В. Кормушкин. — М.: Наука, 2008. — 342 с.
11. Памятник в честь Тоньюкука // Малов С. Е. Памятники древнетюркской письменности. Тексты и исследования. — М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1951. — 452 с.
12. Толстов С. П. К истории древнетюркской социальной терминологии / С. П. Толстов. // Вестник древней истории. — 1938. — №. 1. — С. 72—81.

REFERENCES

1. Bartold, V. V. (1968). Twelve lectures on the history of the Turkish peoples of Central Asia. In V. V. Bartold. *Works*. In 9 volumes (Vol. 5: Works on the history and philology of the Turkish and Mongolian peoples, pp. 19-192). Moscow: Nauka (in Rus.).
2. Bernshtam, A. (1946). *Socio-economic system of the Orkhon-Yenisei Turks of the VI—VIII centuries. Eastern-Turk Kaganat and Kirghizes*. Moscow-Leningrad: Publishing House of the USSR Academy of Sciences (in Rus.).
3. Melioranskii, P. M. (1899). *Monument in honor of Kiul-Tegin with two tables of inscriptions*. Saint- Petersburg: Publishing-house of Imperial Academy of Sciences (in Rus.).

4. Kliashtornyi, S. (2006). *Monuments of ancient Turk written language and ethno-cultural history of Central Asia*. Saint-Petersburg: Nauka (in Rus.).
5. Sadri Maksudi Arsal (2002). *Turk history and law*. Kazan: Publishing-house «Fen» (in Rus.).
6. Bichurin, N. Y. (1950). *Collection of data about peoples, inhabited in Central Asia in ancient times*. In 3 volumes. (Vol. 1). Moscow-Leningrad: Publishing-house of the USSR Academy of Sciences (in Rus.).
7. Radlov, V. V., & Melioranskiy, P. (1897). *Collection of works of the Orkhon expedition. IV: Ancient Turk monuments in Kosho-Tsaidam*. St. Petersburg (in Rus.).
8. Malov, S. E., (Ed.). (1951). *Monuments of ancient Turk written language. Texts and studies*. (Monument in honor of Kiul-Tegin, pp. 17—55). Moscow-Leningrad: Publishing-house of the USSR Academy of Sciences (in Rus.).
9. Abdurakhmanov, G. M., Lopatin, I. K., & Ismailov, Sh. I. (2001). *Fundamentals of zoology and zoogeography*. Moscow: Academia (in Rus.).
10. Kormushin, I. V. (2008). *Turk Yenisei epitaphs. Grammar. Textual study*. Moscow: Nauka (in Rus.).
11. Malov, S. E. (Ed.). (1951). *Monuments of ancient Turk written language. Texts and studies*. (Monument in honor of Toniukuk, pp. 56-73). Moscow-Leningrad: Publishing-house of the USSR Academy of Sciences (in Rus.).
12. Tolstov, S. P. (1938). On the history of ancient Turk social terminology. *Vestnik drevnei istorii (Bulletin of Ancient History)*, 1, 72—81 (in Rus.).

УДК 94(477+73+71) «20»

Сухобокова О. О.*,

кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, ol-ha@ukr.net

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА ЯК ЧИННИК ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ США І КАНАДОЮ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ У 2014 Р.

Анотація. Аналізується діяльність української діаспори США та Канади на підтримку України як історичної батьківщини в контексті російської агресії 2014 р. Основну увагу приділено розгляду форм та методів політичного тиску провідних організацій етнічних українців у Сполучених Штатах і Канаді на уряди країн проживання для надання Україні політичної, військової, фінансової та гуманітарної допомоги. Аналізується ефективність впливу північноамериканської української діаспори як українського лобі, суб'єкта суспільно-політичного життя США та Канади.

Ключові слова: українська діаспора, США, Канада, допомога Україні.

Аннотация. Анализируется деятельность украинской диаспоры США и Канады на поддержку Украины как исторической родины в контексте российской агрессии 2014 г. Внимание акцентируется на формах и методах политического давления ведущих организаций этнических украинцев в Соединенных Штатах и Канаде на правительства стран проживания для предоставления Украине политической, военной, финансовой и гуманитарной помощи. Анализируется эффективность воздействия североамериканской украинской диаспоры как украинского лобби, субъекта общественно-политической жизни США и Канады.

Ключевые слова: украинская диаспора, США, Канада, помощь Украине.

Abstract. Political activity of Ukrainian Diaspora in the United States of America and Canada, oriented at supporting Ukraine as their historical homeland during the initial periods of aggression of Russian Federation against Ukraine in 2014, is analyzed. North American Diaspora has always been the most active and effective part of the foreign Ukrainians, which had always supported Ukraine during the difficult periods of its history. Democratic mecha

* Sukhobokova O. O., Ph.D. in history, associate professor, Taras Shevchenko national university of Kyiv, Kyiv, Ukraine. ol-ha@ukr.net

Ukrainian diaspora as a factor of supporting Ukraine by the USA and Canada under Russian aggression in 2014.